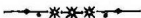

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն Վ Է Պ

Ժ Ա Մ Ա Ն Ա Կ Ա Կ Ի Յ

Փ Ի Լ Ի Պ Պ Ո Ս Ե Ր Կ Ի Ր Ո Ր Դ Ի Կ Ա Յ Ս Ե Ր Ս Պ Ա Ն Ի Ո Յ

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա .

Հ Ա Յ Ր Ն Օ Ռ Լ Ա Ն Դ Ի Ն Ի

Այն Գ. Բաղդասարյանի մէջ Ս. Պետրոս անուամբ հին վանքին ժամացոյցին՝ գիշերուան ժամը ութը կը նշեցնէր։ Արդէն Բաղդասարյան ի շրջանէն կայք՝ լուսթեան ու խաւարի մէջ ընկղմեց էին։ Եւ վանքին մէջ ուրիշ բան չէր լսուեր, բայց միայն քանի մը կրօնաւորաց միակերպ ծայլափոխին, որք իրենց առանձնոցները կը քաշուէին։

Ամենայն Սրբոց մեծ տօնին նախընթաց երեկոյ էր։ Եւ վերոյիշեալ յարգելի կրօնաւորներն սովորականէն աւելի զբաղուած ունեցեր էին խոստովանեցող մէջ, յորս ամեն կանգնաւոր օրիւր կը դիմէին քաղմութիւնը հաւատացելոց իրենց խղճին ծանրաքեռնութիւնները դընդելու յոտս իրենց նոգեւոր նայերուն։ Յատուկ առանձնաշնորհութեամբ վանքին դռներն բաց կը մնային մինչեւ գիշերուան ժամը ինն՝ ամեն նկման երեկոյ. որպէս զի աւելի գիշերութիւն արօտի այն անձանց՝ որք չէին կարող խոստովանելու դալ՝ բաց միայն օրական այլատառքէն հանգստանալէ վերջը։ Այն գիշեր ժամը ութին արդէն ամեն ոք մեկնած էր, և կրօնաւորք ալ մի առ մի գնացեր էին, բաց ի մէկէն մի՞ որ մնացեր էր եկեղեցւոյ մէջ։ Այս անձն էր Հայրն Ազգասիրտն Օւլանդիւրի, խառնեցի կրօնաւորն, որ քանի մը տարիներէ ի վեր առանձնացեր էր Մոն-Բանդէնի վանքը՝, որոյ Սրբայն ընդուներ էր զինքը՝ համայնայն յանձնարարական թղթոյ Սրբազան Քահանայապետին Հռոմէայ։

Հօրն Օւլանդիւրի խոստովանարանն կը գտնուէր մութ մատարնի մի իւրը, որ քրիկին խաչելութեան պատիւը բոլոր ընծայուած էր սուրբ և ցաւալից Չարարանաց յիշատակին։ Այս մատարնն ուրիշ տեղէ ըստ չունէր՝ բաց միայն եկեղեցւոյ դասին մէջ կախուած կանթեղէ մէջ, որ առ ինքն կը մզէր եկեղեցի մտնողան և կամ

այն տեղ գտնուողաց ուշադրութիւնը, և միանգամայն կը ծառայէր ցոյց տալու եկեղեցւոյն զոնազան դռները՝ դուրս ելնելու համար։

Արդէն երկու անգամ աւանդապաւ եղբայրն՝ շարժելով բանալիներու ահագին օղանանդոց մը, եկած աղիւծ էր ծիրունի կրօնաւորին՝ թէ եկեղեցին դատարկ էր, և թէ ոչ ոք այնուհետեւ պիտի գտնուէր խոստովանելու։ « Թող զիտ, եղբայր իմ, պատասխանեք էր միշտ խառնալցին. դուն չես կարող դիմել թէ իրացնէ մեկը խոստովանելու պիտի չգայ, որ ոչ մնացած լինի իւր այլատառնաց պատահաւոր և կամ զբաղուած լինի վաղուան տօնին պատահաւորութեամբ։ Այս պիտի ևս միայնակ մտաւորական աւանդութիւն պիտի պարագլուխ, և դու լաւ ուշ գիտ որ եկեղեցւոյն դռները չզոցես՝ մինչև որ լիովին ժամը ինն լինի ։ Ըստ պատշաճին այս խոսքերէս աղիւծարարութեամբ յաշուեցանք աւանդապաւն, և թողուց կրօնաւորն իւր առանձին մտածմանց մէջ ընկղմած։ Հայրն Օւլանդիւրի այնպիսի մտածութիւններով զբաղուած՝ զորս կ'աղիւծէին միայնութիւն և սուրբ տեղոյն լուսթեան ու մթնութեան, միայնեալ մարդկային տկարութեանց ծանօթութեան հետ, որք իրեն կը յայտնուէին յանուաւ Բարձրեցի Աստուծոյ՝ սուրբ խորհրդարանին զաղտնեաց ներքեւ, երբեմն երբեմն իւր միտքն ու սիրտը կը բարձրանային զիսկ զիսկ յերկին, և կը խնդրէր ներսեան այն պահասութեանց՝ զորս կրնար զօրեղեւ աւաւոր խորհրդոյն պաշտաման մէջ, որոյ մատակարարութեան իրեն էր յանձնարած, և կը պաշտատէր առ Աստուծոյ՝ շնորհելու իրեն՝ իւր խոստովանորդաց հետ ունեցած յարաբերութեանց մէջ աստուածային վարդապետին նայրական զօրութեան և անհատին քաղցրութիւնը։

Այսպէս իւր մտածութեանց մէջ ընկղմած՝ չիմացաւ եկեղեցւոյն դռնը մայրը, որ յանկարծ բացուեցան և զարնուելով զոքոսեցան, ինչպէս թէ մշուած լինէր բոլուն շարժմամբ դողդոջուն ձեռքէ մը։ Անհաստատ և վախկոտ ծայլափոխի մայր՝ քանի մը մտերեւորորէ

1. Կանգնի Ս. Պետրոս վանքն կը գտնուէր հին աստեղ քաղաքէն դուրս եղած Մոն-Բանդէնի բլրոյն վրայ։

լուսեցաւ եկեղեցւոյ միակողմէրէ մէջ, սոյնզէս՝ որ կար-
ծեալ զարուարացին յընկայեցութեամբ՝ ամենեւն աւելի
ծածուկ անգիտել փութաւր։ Յանկարծակի զիմեց այդ
անմահութիւնն զէպէ զարջարանաց մատուռը, իր-
բն. սոյնպէս թեղ մը՝ որ իրեն սպառնալուքն երևար
ժանկաւելու չամար - և խոստովանարանին մէջ թագ-
նուցեցաւ, ոչ եթէ ազալխարողի նման՝ որ խոնարհի
սուրբ դատարանին առջև, այլ իբրեւ յայնչար մի՝ որ
կը պտուռնոյ վարձով զինքը կալածողաց հետազոտու-
թիւնէն, ըստ կարելոյն անկասկածելի տեղացի մէջ։

Ամենեկին մտքէն չէր անցնէր՝ որ սոյնպէս ժամանակ
և եկեղեցւոյն դատարկութեան տանն, պիտի դառնէր
այն խոստովանարանին մէջ քահանայ մը։ Իսր անգամաց
դողդողալուն և ճշուռած կարճ և հատկաւ յնչարա-
թիւնէն յայտնի եղաւ իւր արարաբնի, երբ տեսաւ որ
խոստովանութեան դռնակն կամայցուկ մը բացուեցաւ,
և կրնաւոր մի՝ զոր ինքն յանկարծակի սթափեցողի
էր մոռածմտեցնէ, բարեզմութեամբ ծոցի իւր դուրսը
զէպէ առ ինքն, և ամիպի ու երկեղած զինքը պատ-
րաստուեցաւ լսելու իւր մեղաց խոստովանութիւնը։

« Զայր իմ, կայր իմ », մընչեց արագալսութեամբ ան-
ծածոյն, Խորա վերայ խորի գործերունը ի մանրակ
մի ձգելով, և չհամարձակելով խօսքը վերադարձնելու՝
լուռ կիցաւ։ Իսկ կրօնաւորն լնացեցիւր էր Խորապատ-
րաստական ազօքը և Աստուծոյ դիմութիւնը խնդրի
էր ազալխարողին չամար, երբ սովորական ձայնով և
ոճով ըսաւ իրեն.

— Ի՞նչ ուրեմն, որդեակ, պատարաստ իմ լսելու, առանց
անկասկածութեան կատարէ միազեց խոստովանութիւնը։

— Միհնաց, զուշեց անծածոյն, որոյ մեղքն թոյն-
կուներ էին գլխուն վրայ, ո՛ն, այդ բանին չամար չէ
որ ես այս տեղ եկած եմ... »

— Ինչպէս... խոստովանելու եկած չիս, հարցոց
կրօնաւորն. որ այն ժամանակ միայն անգարադրանաւ այն
աւաւոր արարաբնի՝ որ այդ մարդուն՝ ամեն մէկ խօսքը
կը պարունակէին... Ուրեմն ինչու չամար եկած ես.

— Զայր իմ... ո՛ն... զիմ վրաս... ազատէ դիւ...
ես հաւատաւ եմ Արարչի դասին արդարութեանէն...

— Արարչի դասին։

— Արարչի դասին. այո՛, կայր իմ... այո՛. եկեղեցւոյն
դուռը բաց տեսցաւ, մտաց և ազալխնեցայ այս խոստ-
ովանարանին մէջ։

— Այս խոստովանարանին մէջ պտուռնուելու հա-
մար, որդեակ իմ, այս տեղ կարող եմ քեզ գտնել։

— Ո՛ն, Զայր իմ, ազատէ դիւ, խօսք տուր որ դիւ
պիտի ապաստեմ... ես ամէն բան քեզի պիտի պատ-
մեմ... Աստուած իմ, Աստուած իմ... ո՛ն, եթէ դիւ-
նայր թէ ինչպիսիք ամենամեծ մեղաւոր եմ... »

— Որդեակ իմ, Աստուած արդար է, բայց նաեւ զը-
թած է, և երբեք մերժած չէ ինքնութիւնն առաջ։

— Կը հաւատամ, Զայր իմ. չկամ ուրեմն սոյնպիսի
մեղաւոր որ անթողիլ լինին... բայց ես, Զայր իմ, ա-
ղաղակ կը լսեմ. այս տեղ կու գան, զուշեց եղկելի
փախուստներն արարելով և ահաբեկած. ո՛ն, կորստած
եմ ես... ազատէ դիւ ազատէ դիւ...

Իս իրաւացի վաճառք մէջ ազալակ կը լուռէր, և
ձայնեքու և ձիւքու ամբարկեքու խուռ շարապիւն մը։

— Մի վախեր, պատասխանեց Զայրն Օրանդինին.
այս խոստովանարանին մէջ թաղար, ոչ զգ պիտի հա-
մարձակ բնա խոստովանարանի արբութիւնը պոքեղու,
և եթէ կը չամարս որ կրնա անկեղծ խոստովանու-
թեամբ յանձնադրել թիւթանցեղէ արբիւր ծանր բեռը,
պատարաստ եմ լսելու՝ յանուն Յիսուսի՝ Քրիստոսի և
յու երկեւոր բարեգութիւն Զոր։

— Ո՛ն, Զայր իմ, չեմ դիմեր թէ սոյնպիսի խոստ-
ովանութեան մի կարելի է ինչ չամար... Երկայն ժա-
մանակ է որ... և իմա ալ սիրաւ բարբորթին անպատ-
րաստ է... »

— Որդեակ իմ, Աստուած ի է պարմութեամբ. թող
զորժած մեղքերը ծովու աւազակութեան հատերէն աւելի
լինին, անկեղծ գլխաւոր թափուած մի միայն արցունք
բաւական է զանոնք ընկնու։ Որդեակ իմ, յարունակեց
բարի կրօնաւորն՝ անպատմիկ զիցայ զգացումն ազգող
արտայայտ ձայնով մի, ի արտի յուզմամբ և բարեպաշ-
տութեամբ, յանուն այն Աստուծոյի՝ որ խաչին վրային
ներեց իւր կայնոյն շարքարողաց և դաճակ, ի ըստ
քեզի, խաւէ և մի վախեր. Յիսուս Քրիստոս սիրցյ ան-
դունդ մէ... »

— Կ'ուզեմ դու որ խոստովանեմ, Զայր իմ, դու
կ'ուզեմ, զուշեց մեկէն անծածոյն, քանի մը կաթիլ
լնումն ցաւոց արատաւք թափելով. շատ լաւ, ուրեմն...
ես եմ... »

Անծածոյն իւր ըսելիցը ցած ձայնով շարունակեց.
Քիչ չեալս աստուծի ազալակ լուսեցաւ եկեղեցիէն դուրս
Ազալխարողը արարաբնի լուռ ծայց, և եթէ մթնու-
թիւնն սոյնեղ թանձր չլինէր՝ կարելի էր տեսնել Խորա
տնկուած մեղքը և վախէն զոքում և կնեւած հակա-
աղբ. վառի մը վայրէկինէն եկեղեցւոյն մեծ դուռը քա-
ցուցաւ, և լուսավաղ ճառազայտիւն մեկէն Խորա չէն
և ընդարձակ միջնադարէթը պայծառացողիւն Աղեղ-
նաւորով 1 բազմաթիւ զուշեց մի, որոց կ'առաջնորդէին
սպայ մի՝ զինուած ամեն տեսակ զէնքերով և շատ մը
լնակեղ կրօնաւորներ, մտան արբարայր՝ յանդուռն և
միտնգամայն պատկառատ դիմեց։

— Կը տարակուսեմ, ըսաւ կրօնաւորներէն մին ծանր
ձայնով, խաղը զէպէ ի՞նչ սպայն ուղղելով, կը տարակու-
սեմ, պարտն ապակեա, որ ձեր խաղարկած աննն այս
տեղ կարենաք գտնել, եկեղեցիին արդէն փակուելու վը-
րայ էր. և եթէ այս տեղ գլխավորով գտնուի մէկն, շատ
շատ լնայի Օրանդինին խոստովանորդացմէ մէկը պիտի
լինի... »

— Ես չեմ հակառակիր որ ձեր լուսնն իրաւացի չը-
լինի, պատասխանեց սպայն՝ նշան ընելով աղեղնաւոր
բաց յառաւ իբրթաւով, բայց վաղը մտնելէն առաջ մեր
ընդունած աղեղնաթիւթիւնին սոյնքած մանրամասն են,
որ կարելի չէ հաւատալ թէ դիմալ լինին այդ ծանո-
թութիւններն։ Վիշելմ հոման այս տեղոյն մօտ տես-
նուէր է. և իրաւացի, արդոյ Առաջնորդ, չեմ կրնար
երեւել թէ ի՞նչ արդեալ կրնայ զառնուած ինչեղ
եթէ ձեր եկեղեցւոյն և կամ վառքին մէջ չլինե՞ն ուստի
զուշեց թոյլ տուէց մեր խաղարկութեան առաջ տանելու։

1. Արեւմտեայ կը հոշուէին իոյն գարուն մէջ արգա-
րութեան աստեղին խաղարկու պաշտմանայք կամ զինուորաց

— Ինչպէս որ կը փափաքէր, պարոն յապետ, այնպէս բընէր: Մեր Աբրահայն ձեռք թղլարարց փանդի մուտաքը, և զուգ ապառ էր ամէն կողմ ման գալու: Ինչ որ ուզէր պատրաստ եմ ձեզ առանձնորդելու:

Սպայն թիթիկ կերպով գլուխը խնայեցնուց իբրեւ 'ի նշան շնորհակալութեան առ Առաքինորդն, որ տարազ զինքը եկեղեցւոյն միջին կամարակալութիւն մէջ և այն տեղ ազատ թողլով՝ ապրիլ՝ ժուրը դրա զատին մէջ գտնուած աղջկանին մը վրայ, պատկերով որ աղեղնաւորը և իրենց ուսանի եկեղեցւոյն մէջ չըլտան ընկելով խուզարկուած թիւնին աւարտին: Աղեղնաւորը շատ լուսնայան հասա եկելու այն մասարան՝ ուր փախտաւորանն տնայած իւր տարաւորին՝ կարծես շղագլական դողով պիտի բռնէր կարծի էր խոտաղմանարանին, ինչպէս թշուառ նաւաբէս կեանք մի այն տախտակին՝ որ զինքը շրջան երեսը կը բռնէ:

Նշոյն իսկ Հայրն Օլանդիներն, որ զթաւարութեան զգալմամբ այն թշուառին հետ կապուած էր, ապառ չէր տեսակ իւր սքանչելութիւնէ, լսելով աղեղնաւորաց քայլափոխները և լսանքու լոյսը տեսնելով. որք աղէն իրենց փայլը ձեռք էին կրօնաւորին մուտ խոտաղմանարանին վրայ — « Ո՛հ, Աստուած իմ, ահա եկան. ես կորսուեցայ... Հայր իմ, Հայր իմ, մի լքանիք զիս », միշտից խղճուկ ձայնով մի աղաչխարոյն: Այս փայլեկներն լսանքը թուրովին լուսաւորեցին մաստուը. քայլ խոտաղմանարանն զետեղուած լինելով մասարան սեղանոյն դէմ առ դէմ, ետք միայն առնէին մասը կ'երևար՝ որ դասարկ էր. մինչդեռ միւս անկիւնն՝ որ մասարան դէպ 'ի խորն էր, կը ծածկուէր իւր մէջ զըտուած անհետարութեանը՝ խոտաղմանարանին այն դարս ցցուած մասէն, որոյ մէջ կը գտնուէր քանանայն: Այն ատեն Հայրն Օլանդիներն՝ գլուխը դուրս ճանելով ծանր և խիստ ձայնով խորացը, թէ մէկ էին այն Դժոխուհեհերն՝ որք կը ճամարակէին այն կերպով խոտաղմանը Աստուծոյ տոնը և ետք տանարին վտեմ լուսութիւնը պիտի — կրօնաւորին պատկառելի գլուխը տեսնելով, և ետք քաղցր քայլ միանգամայն ծանր ձայնէն ազդարարուած, միայն ապայն մտք էր մտարան մէջ, որ և ինչպիսին արգարացընէ ուզելով, ըսաւ.

— Ամենամեծ ցանցաւոր մի կը փնտնէք, որ փախած է ետին ուղղափառ կայսերութեան արգարաութեան:

— Հանգարտ թողէք զմեզ, պարոն, պատասխանեց կրօնաւորն, և մի չիտիթէք զմեզ մեր սքանչալան պաշտառ մաս մէջ:

Սպայն չնամարակեցաւ ուրիշ բան ըսելու, և առանց քայլափոխ միայն առնել յառաջ գնացաւ. եւ շուտով մնացած տեղերն՝ ալ խուզարկելով՝ դուրս ելա եկեղեցին իւր զնդին և իրեն հետ եկող կրօնաւորաց հետ: Անձանթին ազատուած էր զարհուրելի բնութեան մը. և միացնելով երկու ձեռքերը թուրովին յուզուած և հեծկտալով՝ քանի մը հատկեալ բառերով քայլեց իւր սքանչալան խուզարկէր զպարտառ.

— Դժոխաւ կամ, Հայր իմ, շնորհակալ եմ, զուրց. զուգ ինձ կամար պատկառան երեսնասկի պաշտան կատարեցիք. ձեզի պարտառան եմ կ'անցաւ, ապատուութիւնս ալ, և աստիցմէ անկի՝ ձեզի պարտառան պիտի լինիմ նաև խղճմանալիս խաղաղութիւնն ալ:

— Աստուծոյ շնորհակալ եղիր, որդեակ իմ, պատասխանեց կրօնաւորն. դուս մեղաւոր էիր և ինքն քեզի ծածանակ կը շնորհէ զղլուր և եղբրանդ զարման տանելու:

— Ո՛հ, ո՛հ, Հայր իմ, իմ եղբրանս զարման ընել ուրիշ կերպով կարելի չէ, քայլ հիմէ արտասուելով, երեսնասքանչութիւնս կատարել լնցուցր եմ, և զունս այս աշխարհին մէջ չէ, և երկնքէն՝ ուսկից 'ի տեսնէ իմ խղէ խայթերս, միայն երկնքէն կրնայ ինձի ներսն շնորհել: Հայր իմ, այս փայլեկներս կարգէ դուրս սքանչալան մէջ կը գտնուիմ, և չեմ կարող իմ զարման զորքը լմնցնել: Կը փափաքեմ նախ և առաջ կենացս թշուառ պատմութիւնն ընել ձեզ. ձեզի տարաւորան եմ կենացս, և կը փափաքեմ որ զիսնայ ո՛վ է այն թշուառականին՝ առ որ զուգ այսպիսի մեծ բանք բընէ:

Հայրն Օլանդիներն ուրց ելաւ, և ըսաւ անձանթին. « Եկաւ իմ անհեալ, և այն տեղ քեզի կարելի կը լինի փափաքած մանրամասն տեղեկութիւնները ինձ նաղորդել »:

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԿՈՄՍԵ ՎԻԼՀԷՄ ՎԼԱԴԻՄԻՐ

ԱՌԱՅՆ խոսելու դէպ 'ի վաղ քնացին, և հազիւ թէ կրօնաւորին սենեակը մտան, անձանթին այս խոսքերով օգտու իւր պատմութիւնը.

— Դժոխք իբրեւ քաղաքին աշխուկան զատկարգէր ընտանեաց մէջ նշանաւոր են. լսած լինից ցուգէ վառ դուրս անունն...

— Վլադիմիր, մէկէն զուրց կրօնաւորն՝ ստատիկ յուզմամբ այլալոյսած մարմնով, և զունս եւ, դու...

— Վլադիմիր կորսն, Աղաքի վանդէր Օպարէստինն որդին, իրաւ բերաւ ապաշխարողն, զարմանալով շորն Օլանդիներին խոսքերէն արտայայտուած յուզման վրայ:

— Վիլհելմ. գուրց զարմալ կրօնաւորն, իբրեւ անթիւ խարդաւոր և հեռաւոր մշտապալաց բնութե մի ներքե հնուած. Վիլհելմ... Արգարութիւն երկնք...

— Այդ իմ անունն է, յո, այդ է անունս, Հայր իմ, իրաւ բերաւ ապաշխարողն, առաջին անգամէն առնել զարմանալով այն տարբերակ յուզման վրայ՝ զոր այդ ծանթութիւնն աղգը էր կրօնաւորին: Հայր իմ, կարցուց նա իրզովումս ձայնի, զուգ զիս կը ճանաչէ, զուգ ճանչիր էք իմ ընտանիքս...

— Այո, որդեակ իմ, պատասխանեց կրօնաւորն՝ քիչ մը ճանաչարելէ վերջը և առնել տխուր ձայնով. քու անունը մտացո մէջ արթնացուց քանի մը յիշատակներ մանկութեանս, երկտաւարութեանս... Եւ ճանչիր եմ քու պատմական յարգելի նայրը...

— Առաջ. արեւը պիտի կարեհայ սքանչալ մէջ վրաս իրաւութիւն մտնալսմ մնալ, երբ գիտնայ թէ ինչպիսի եղբրամբ անպատուներ եմ ես այդ յարգելի անունը, և աղտոնը եմ խղճմանալս...

— Որդեակն իմ, մի վախեր։ Առաւօտոյ զթուրթիւնն ածուռն է, և զու ինծմէ ուրիշ բան մի յուսար։ Բայց եթէ քաղցրութիւն խղճմանացդ դասնութեանց և զհաւրութիւն փրկութեան ճանապարհն ։

— « Ո՛հ, շնորհակալ եմ, Հայր իմ, և որ տուած ուրիւր միտթարութեանց ։ Երկար տարիներէ 'ի վեր սիրաս բարբառեալ նստիկ կը նմանէր, Բայց ձեր խոսքերն ինձի այսօր կը թուէին իբրեւ քաղցր և զովարար ցոյ մը : Ա՛ն, ինչպէս պատրաստ է սիրաս յայտնելու ձեզ կնիւս իւր նաև ամենախոր վերջերը, Թէպէտև զարնուրիւ լի-նին ։ Հայր իմ, ապի՛ զսան տարի առաջ՝ ես Ալլուիք Վլադիսլաւ կոմսին երկրորդ որդին էի, այն ժամանակ ինձմէ շատ տարիներով առիկ մեծագոյն եղբայր մ'ուռնէի, որ առջ անկուլթիան իրաւամբ՝ պիտի ժառանգէր մեր ընտանեաց Կարաուլթիւններն և պատանիները ։ Փիւլիպպոս (այս երբորս սնունմն) զեղեցիկ էր, բարեւկազմ՝ լի առաքինու համբը և հանելիկ միջերկրով, որով ամէն զինքը ճանչցողներուն սիրելի կը լինէր ։ Մասաուրական մեծ վարդապետն նաև՝ ուներ ես ևս ամենաշնորհ բարեկալաւթիւնն և ամենաբարձր արտիստն ։ Գեռ երկասարգ ժամանակ՝ Կարուլու ի, կայսեր նետ պա-տեհադմի մանկու պատան և զինքը մարտապալայ մի մէջ պաշտպանելու բախտ ունեցեր էր, նորա տեղ զէնք ընդունելով ։ Այսպէս ամէն ժառը զինքը ևս սիրէր և պատուէր, և կայսերին՝ Վլադիսլաւ կոմսն՝ պար-ծանք կը ցոյցնէր զինքը ամենուն իբրև իւր սնունտ ժառանգորդ ։

« Թեպէտ և Փիլիպպոս չընկալաւ իմ պնդան բա-րեւէր և մեծարող անձնէր, Բայց այն ասան՝ նոյն իսկ՝ երբ անտանից մէջ կար մէկ մի՛ որ իրեն մէջ մահա-ցու ընտելութիւն ուներ ։ Այդ մէկն՝ ես եմ : Այո՛, Հայր իմ, ես ինքն և զուգ լացե՛ք իմ Թշուառութեան վը-րայ... ։ Ո՛րդան եղբայրս կամեստ և անշուստիտ էր, սոյնքան ալ ես կայսրու և նախասնտու ։ Կը նախանձէի նորա կանաւրին, նորա սիրելի միջերկրն, նորա ամե-նէն ընդունած քարգանաց և սիրոյն : արտի կատաղու-թեամբ կը լռէի իրեն տրուած զովմասները, և ցաւօք կը մտածէի այն ամէն պատուաւորութեան և սմէն ժա-ռանգութեան վրայ, զորս նա պիտի վայելէր և ես պիտի զրկուէի ։ Կ'ստիժեի ես բախտին տնարարաւ-թիւնը, որ ամէն բան ձորերն էր եղբոր մի՛ զոր ես կ'առնէի ։ Կ'ստիժեի ես իմ Թշուառութեան՝ առանց մը-տածելու որ անոր ծագումն իմ չարակամութիւնէս, իմ վատ ընտանորութիւնէս յառա՛յ կու զար, ցան թէ ըստ ինքեան իմ վիճակն ։ Այդ զիս կեղեկող նախանձով հուրացած և փառաբերութեամբ բուրբոյլիկ փայցած՝ չէի իմանար որ վճակաց անհաւասարութիւնն Նախաւ-նամութեան ամենէն իմաստուն կարգադրութիւններէն մին է, որով ի զայնպիսով մարդկային ընկերութիւնն : իմ Խոտեւա՛ որոց զէմ ամենեւին մաշտով չէի ուզեր, արդեւք ի թիւնէն ի մարդկայնութեան՝ որ իմէ ես եղ-բորես ստորադաս էի, ինքն ալ զեռ շատ մարդկիկ աւ-նէր էր և վերագոյն՝ մարդկային ընկերութեան անդգոյն : մասանց վրայ, և թէ ինձմէ ցաժագոյն դուռն առա-բաւորք կայիս, որք կարող էին նա անձի իմ բախտիս վրայ, եթէ երբեք այդ անարդ կերքը իրենց արտին մէջ սնուցանէին ։

« Երբտառարութեանս առաջին տարիներն այսպէս տ'անցան ամէն տեսակ նախանձ տանխնայ, Բայց ես այնքան կը կենդիւն արտիս զգացումները՝ որ զրսն բը-նաս ազգիչ յասն մի չէի ցոյցներ, այլ այդ տանխնայ ներս ես ինձ կամար ներսս կը պաւէի, և արտաքին սի-րոյ երևութի նկերը՝ եղբորս նկատմբ այնպիսի ա-տելութիւն կը սնուցանէի՝ որ արասափելի եղեանագոր-ծութեանը պիտի կնքուէր ։ Գրեթէ ցասն և կնիւք ան-բնկան էի, երբ լայրս իմացուց որ մտադիր էր ամե-զրանիկ որդոյն Կարսնախտութիւնը կատարելու, և թէ մեր ընտանեաց փառաւոր սնունը շարունակել տալու կամար՝ առաւարկած էր Բրէյնը-Լալլենք իշխանին՝ ըն-դունելու նորա դատար և առանձնելով Փիլիպպոս եղ-բորս կամար ։ Ես ուրախակից կը լինէի նորա և եղբորս մարդկիկ զեղեցիկ զուգութեան մի մտածութեան նա-մար : Բայց ներքառապէս կ'ստիժեի ես այնպիսի ամուսնու-թիւն մի, որ իմէ կատարուէր՝ ինձմէ կը յափշտակէր նաև այն յետին յոյսն՝ զոր կըսէի ունեւալ որ մի՛ նորս ժառանգ լինելու ։ Փիլիպպոս այն տունն երեսուն տարիէն ունէի ուներ ։ Կրնար երևակայել իմ բուռն կատաղու-թեանս կերքը՝ երբ քիչ ժամանակէ վերջը՝ տեսայ որ նա-մակ մի կասաւ՝ կնքուած Բրէյնը-Լալլենք ընտանեաց զի-նանշնամով, որ նորա կ'առնէր՝ թէ իշխանն յանձնառու կը լինէր շնորհելու Փիլիպպոս եղբորս իւր զգնիկն մուսքը ։

« Երեսուր մեկնեցանք՝ լայրս, մայրս, եղբայրս և ես զգալ 'ի Հէնդլ գաւառն, ուր կը գտնուէին իշխանին կա-լուածներն ։ Այնեղանցի իւրեքկալութեամբ ընդունուեա-ցանք : և Բրէյնը զգնակը կնքած ամբողջ ժամանակին փառաւոր անդնդներ տեղի ունեցան, որոցմէ վերջը կա-տարուեցաւ : օրիորդ իշխանութիւնն իշխանախոտութիւնն՝ Փիլիպպոս եղբորս նետ ։ Տեսնելով Մարիամու զեղեցիկ կատարելութիւնները, ճանաչելով նորա առաքինութիւն, ներք, նորա երեսնակային բարեկալութիւնը, զճապըն տութիւնն և բարեգործութիւնը, այս ամենն ալ ինչ ևս ասասկացուցին արտիս մէջ ։ զբորս զէմ ունեցած նախա-նաւ նոցը ։

« Պատակադրութիւնն որոշուած էր քիչ ժամանակէ վերջը կատարուելու, որ իմ փափաքանացս հակառակ՝ ա-լ քաջ արագ կը մտնեմար, երբ յանկարծակի Բրէյնը-Լալ-լենք իշխանուկոյն մահն, որ օրիորդ Մարիամու մայրն էր, արդէնք եղաւ պարտաւորութեանց, և ժամադրու-թեան՝ կէս արտի յետաձգուելու պատճառ եղաւ ։ Այս յաջախմանն անշուքի ուրիշ մ'ալ՝ որ զիս ուրախու-թեանը լեցանք, իսկ եղբորս ամենախոտին տխրութեանն առիթ եղաւ ։ Կայսրս յանձնեց իրեն ամենախաբարձ-նուիրակութեան մի պաշտօն Սրբազան Փաւստայապե-տին մօտ : որով նարկ երբ Հալով մեկնել՝ Միացեալ չեւ-թալու նպատակաւ՝ խնդրեց ինձմէ որ իրեն ընկերակն ։ Այս առաւարկին ես կ'բոք զուս կանուլթեամբ ընդու-նեցայ, միաց զինքով որ կարենամ այնպիսի միջոցիկը գտնել՝ որով իրեն չկաժմարին լավ իրաւիւր մէջ ձեար ։

« Հաճարայ ելանք՝ կրտսերական տղայն առելով նորս ։ մօրս, ինչպէս նաև Լալլենք իշխանին և նորա պաշտօնի զատեր ։ Ուղիորդութիւնին յալով և արագ եղաւ ։ Գա-նանապատեալ Բուլղան քաղաքին մէջ գտանք ։ Փիլիպպոս իւր նուիրակութեանն գործը այնքան իմաստութեամբ և

ազնուական քաղաքագիտութեամբ զուգի տարաւ, որ թէ քառանկալագիտական և թէ կայսերական արքունիաց լինելի զովանայից արժանացաւ: Բայց կարողաւ Ե. կայս. թե՛ն յանձնարարուած քանի մի զործեր՝ դեռ եղբայրս Խառախը մէջ կը բռնէին: Քառանկալագիտին հետ ուղեկից ետադը զեպ ի՞նչով: Ես կը փափայէի որ այդ զործերն երբեք վերջ չունենային. բայց քանի մը շաբաթ Հռոմ մինչեւ վերջը, Փիլիպպոս իւր զործերը լաւ մը կարգի դնանէ յետո՛յ իմացուց որ պիտի մեկնէին: Զարեհունի մտաւթ թիւնը կըսէ որ երբ ինչպէ՞ս, կարգէ զուրա կ'առնէի եղբայրս, ամեն բան ալ չէ տեսեր էի՝ միայն թէ կարենայի նորա զեպ ի Փլաւդիոս վերադարձը խափանել, և չէի կարող որոշել թէ ինչ նմար բանեցնենմ որ առանց կառ կածի ենթարկուելու՝ իմ նպատակիս հասնէի:

Դիպուածն կամ լաւ ևս բեռմ չարազործ աստանան տալէս հանց պարտաւոր մի:

« Երբ ճամբար ելլելէք օրէն քանի մ'օր ստա՞ր. Պոմպէլ լինելի մարկիզն հրաւիրեց զմեզ չգեղ հանդիսի մը, որ պիտի կատարուէր իւր Վիլլայն մէջ, Հռոմէն քանի մը մզնն հետախորթեամբ: Ստեղծութիւն ալեւալսն սաստիկ էր՝ որ չէի կարող եղբորս ուրախութիւնը տեսնել՝ առանց արտի յառաջատուութեան ենթարկուելու: Պատահաւ ընդի տկար լինելս՝ մարտիկը հրաւէրը չընդունելու նամար. և Փիլիպպոս միայն զմաց հանդիսին՝ իջրուց որ քաջակալ պիտի գտնուէր: Առաջին օրուան իրիկունը՝ երբ Հռոմէաց անմարդի կողմերէն յրկազայելէ ետ կը դառնայի, միշտ ինծի նա կրելով զգոխային մտածութիւններ, որը վայրկեան մ'ալ զիս անգիտաւ չէին թողար, յանկարծ վրաս յարմարեցան երկու առաջակներ, իւրաքանչիւրն առ իս ուղեւոր իրենց փոքրիկ տարահանիկներու փողերը և քսակս պահանջելով: Զիրենց տեսնելով ոչ միայն զարտափոխաց, այլ մեկէն քստմեկի ուրախութիւն զայցի, զարեհունի մտածութիւն մը միտաց ինկաւ: Հանիցի քսակս, և մէջն եղածը ցուցնելով առաջակաց՝ իրենց տուի, և հարցուցի թէ կը ցուցանէին արդեօք քսանակալային այլ լավ վտարելի: Վայրենի փայլ մ'իրենց աչաց մէջ շողողաց... Կը դողամ հս միտքս բերելով կիսա այգ ատելի՜ միշտ տակը...: Այդ մարդասպանը՝ որ ամեն բան իմ հետը կամար կը կատարէին՝ մէկէն ի մէկ նստակցան իմ խորհուրդս: Բայտ կարենայն նկարագրեցի իրենց Փիլիպպոսի նշանները, և երգումն ընել տալով՝ որ զազանից պատէին և զինքը մէջտեղէն վերցնէին, յայտարարի իրենց նաև եղբորս և Պոմպիլիանի մարկիզին անունները, որոյ մօտ կը գտնուէր, յանձնարարելով՝ սոցնալ զործ տեսնեն՝ որ քնա մարդ լիմանայ կամ անդրադարձայ: Այս պայմաններով խոտախորդ տառն կալար գոհոր բաժնելու իրենց, զործը կատարուելէն երեք օր մեջ՝ նախանշանակեալ պահգոյի մը մէջ՝ Երբ մինջ այս ամբողջը հեղեղանակալ զաւի մտախն նամանայնեաց, տուն վերադարձայ և անկողին մտայ, և ձեռքընելով իւր թէ սաստիկ լիմոն բռնուած լինիմ: Անհեկապանս զմաց բռնիչ կանչելու: Զգացած կարգէ զուրա յուզումս կարծիք տուաւ թէ իրազեմէն հիւանդ եմ. ուստի յանձնարարեց որ հանգիստ մնամ և մեզմիջ ըմպելիներ օրէն նադրեց: Երկրորդ օրն ամբողջակալս անկողին մնացի: Այն սրտեղութիւնն՝ որով վայրենէն վայրենան կը

առաւելի եղեմնական զործոյս յաշտողութեան լուրը լինալ՝ ստուգեա հիւանդի մը արտաքին կերպարանը հու տար ինծի, և մեր ուղեկից ծառայը, զորս եղբայրս մասս թողուցիւր էր, ինծի կ'երևար թէ անհանգիստ էին վրէժակի վրայը:

« Գլխընդամ զեմ քաղաքութիւն կառաց մեր ինկանին դրան առջև ևստան: Անհեկապանս փութաց իմաց ստուգին իմ և Պոմպիլիանի մարկիզն եկէր էր. ևս զարմանք ցոյց տուի: Մի և նոյն վայրկենին ճայն տուին որ ինծի կու զայ նորին մեծութիւնն՝ Պոմպիլիանի մարկիզն և նորին անմաքառութիւնն կարգինալ կըլունես: Երկուեքն ի միասին մտան ննջելու անեանակ: Միքնեքն տեսա նեղուս պէս՝ մեկէն եղալ նստող անկողինս մէջ, և հիւանդիս տալաղաղով օրտի, որոյ զատահան իրենց կարծածէն բոլորովին տարբեր էր, սկսայ կանչել. « Դո՛ւք, տկարց, սյնտեղ և սյն ժամառ... Ո՞ր եղբայրս, ո՞ր է եղբայրս... »: Երկուքն ալ իրարու իրեն նայեցան ուղլալաւ զեմքով. բոլորովին զոյններնին նեանք էին. կարծես իրարու խորուրդ կը հարցնէին: Այն աստի ևս զեռ տակի սրտի յուզումն կ'զնիցէր. « Եղբայրս, եղբայրս, անկողն մը կարգաւա, ո՛ւ, բւեք ինծի ո՛ր է, ինչ եղբի է ինչ գուէն, այնպիսի յարժանն ընելով՝ իբր թէ ինքեկնք անկողն մը կար ձեղն ուղեի: « Աստուծայ սիրոյն կամար՝ նախարար կեցիք, սիրելի պարտն ըսաւ կարգինալ, կ'ըստենք քեզի... ամենաշառն զգնախորթութիւն մ'է եղաւ ծը »: — « Աստուած իմ, կը զուէի ես, արեգոց կ'աւանդ... »: — « Եւ ամենամօրեք » պատասխանեց նա. իսկ վիճմաքառութիւնն, կայս կերպով խօսեցի սիդեք բոլով՝ սարսափելի զգնախորթութիւն ինձ յայտնուեալ կամար Վերլապուս, Հայր իմ, բաւական է որ բեռմ՝ թէ արտաշապալս ամենաշառն ցուցող ցոյցերով՝ իմացող քառանկի սրտանմանութեամբ՝ որ առաջուտաց ի մեկ ինչը եղբայրս Պոմպիլիանի Վիլլայն ծառաստանին մէջ յրկազայելու զնացած լինելով՝ այլ ևս չէր երեցած: Դրեկէն յիշ հեռու գտեր էին իրեն զլիարկը և արեւաթաթաթայս սրց կապարան, որոց տեսիլն՝ մարկիզի տունը զանուղաց ամենուն վրայ սոսկումն բերած էր: Դադրեա ցուցիւր էին նաչկալ. և ինչ խաղարկութիւն և նեանքն նուրթին որ կատարեր էին միջն և զիշեր՝ քնա արդիւնք չէր ունեցնել: Վերլապուս կամուրդեր էին թէ Փիլիպպոս սպանտած էր, և քնա կարելի չէլաւ որ իմանան թէ ինչ պատահաւ մղուած էին մարդասպանաց: Մարկիզն որ իմ հետեւ լինելու գիտէր՝ նոյն օրուան իրիկունը Հռոմ մ'առաւ էր, և քանի մը ժամ այս զգնախոր զեպ, սոցի վրայոց զանազան անձանց կես խոսակցելէ վերջը, ինքուր էր կարգինալ կըլունայէն որ քարեանի այս սխուր լուրն ինձ առաւ պաշտանն ասանանել:

« Փախի՛՛՛ որ արտադրց կարգի զգնախոր երեցուցի ինքեկնքս: Հրաման արուեցաւ. Հռոմէաց բոլոր քաղաքագան զինուորաց՝ ուց ելլելու և մարդատղանները զանելու, և հետ մասաւոր մի այլ խաղարկութիւնն ուղղութիւնն տալ կը ձեռքընէի: Այն մ'անցաւ վրան, այլ ևս տարակոյս չմաց նորա ստուգել մեռած լինեալու: Սրբազան փառանապաշտուն հրամայեց որ Հռոմէաց բոլոր կենդեցեաց մէջ եղբորս նուշանազանանս զաւա սամուրն կատարուին. որոցմէ վերջը ճամբայ նկայ Փլաւդիոս վերադառնալու կամար: Պատե՛ն, առ կայսրի

ուղարկուած սուբանդակ մի՛ պոյժ տարեր էր արդէն նորա նուիրակին զմարտ կատարածին և անշարտաւ լուռ վրայդ՝ մի և նոյն սուբանդակին յանձնէր էի և հս նամակներ ընտանեացս նամար: Նորին կայսերաւ համ Վեհափառութիւնն՝ կարորա իշ կարգէ զսարս վըւ տացած էր այս զմարտ արկածին նամար, և ինքն անձամբ ուզէր իր իմացնել զայն ուղղակի ճորս: Մայրս այդ տօրէր պոյժը լսելով՝ ցաւէն մեռած էր, և եթէ նայրս ինքն ալ չմտաւ՝ զուցէ մեռնէնէն առաջ զիս տեսնելու փափաքէ՛ զինքը գերեզմանին հեղերը ըսնէ:

« Իս իւր ցեղին վերինն յայտն էի, և երբ այն տեսաւ, զիս՝ որ եղեանագործ սպանող էի հեղբօս, զբրկիս մէջ մարեցաւ: Իս ալ իրեն կես կու լայի: Գրչափ որ կարող էի՝ կեղծեցի այն անտար խզի՛ կայսրէրը որ զիս կը հեղեցէին: Փառն էր շաղափ վերել՝ խալս իմա՛ ցաւ որ զիս ամուսնացնելու կ'ուզէր, և թէ ինչպիսի էր իրենցը—լալէնք իշխունէն՝ որ այն խառնակ որ փրկուպտի կամար ըրած էին՝ նոյնը ինձի նամար եղած նա՛ մարէին: Իս խորշումն կը զգայի (արանցնելու ինձ հեղբօս նշանածը. բայց վճարելու կոտն շուտով իմ կեղծ խզմանսն անշարտացուց: Մարեած իշխանուկն օրիորդս որ հեղբօս նշանածն էր, ինձ նկատմանը ցուրտ անտարբերութիւն մ'ուէր: Իւր սիրելւոյ մահը ողջուլէն վերել՝ կ'ուզէր ամուսնանալէ երաժարիլ: Բայց միայն խոր նազանդելու նամար յանձն առաւ ինձ կտա ամուսնանալ: Երբմէնա ըարեղալութեան և իմաւս տուժեան նեա՛ կը սիրէր իւր կայրը ճշմարիտ սիրով: Վերջապէս փրկուպտի մահուանէն տասնուութ ամիս յետոյ՝ կատարուեցաւ՝ մեր ամուսնութիւնն իշխանին զղելին մէջ. և եթէ չլինէին խզիկ խալցիկս, որք մա՛ նաւանդ այն տանն արթնցան՝ աւաղաց այլ ևս թմրելու, ևս մարդկերը ամենէն երկնակոյն պիտի լինէին:

« Դատար էր մնունքն արտիս փափագները պահելոց, և յոյս տուաւ ճորս՝ որ իւր ցեղը պիտի շարունակուէր: Փիւլ վերել մեռաւ նաև. կայրս, և իւր մահուանը ընտա՛ նեղաց կարտաթեանց և իմ թողոց ինձի նաև. այնքան փառափառութեամբ փափաքէիս՝ վլոյշ՝ ողւս խո՛ս պաւստանուը, զոր զղուշի ուրաղագործութեամբ տացիւր էի: Այն ժամանակ ուզած ամէն փափաքանացս հասեր էի, բայց որչափ կեռու կը գտնուէին երկնակութենէ. խզմանսն ար լայրեան մ'ալ ինձի խաղաղութիւն չէր շնորհեր: Օրտան մէջ՝ խաղաղութեկ փառափառութեան ժամամուտը զիս կը չարարէին, և գլխերեքը երազիս մէջ՝ կ'երևնար փրկուպտա հեղալոս, որ վերջերը ցոյցընելով ինձի՛ հիւսիս կը գարե՛ր անտար կեղծով իմ ըրած վրաս դաւաճանութիւնս: Շատ անգամ ցուրտ ցըրտիկով պատած՝ կ'արթննայի, և հոգեփայտ պէս զըւ մտաւորութեամբ խալովով խաղէ կընայի շնչելու կիմա ա՛ նախքան կը կարցնէր թէ ի՛նչ ունէր. ինչի՛ Մարիամ, միթէ կրնար կասածիլ անգամ թէ ևս իրեն նշանածին սպանողն էի:

« Ոչ փառափառութեան խաղաղութիւն, ոչ աղտոնեաց մէջ դատած պատիւներս, ոչ կարորութիւն կայսր սերն չկաւ: Բողոքան սիրտս խաղաղելու իսկ մանկիկ Ալլիմիսայ տեսիլ՝ միայն անտար մարդաներու պատահաւ կը լինէր. նորա նմանութիւնն հեղբօս կեա՛ շատ զգալի էր, որով ամէն անգամ տեսնելուս՝ չէի կարող չլիքովուիլ. և այդ՝ ըս-

կը օրհնաւորութիւնն էր աշխարհաւ վրայ կրիիք պատիւ տնետու: Մեր ամուսնութեան շրթորդ տարւոյն մէջ՝ Մարիամու՛ սիրիկ խախտ ամեն՝ ինձ նամար տեսնողն ցաւոց աղբիւր մ'իշխաւ: Այդիկ գաւակ մը միայն ունեցեր էի իրմէն, որով զրկուած կը թափ՝ անուշ, նարտաւ թիւնս և տիտղոսներս որչափ ևս ժառանգեցնելու երա՛ խնդութիւնն: Դարձեալ այս ամէն նեղութեանց մէջ՝ ուրիշ միութարութիւն չունէի, բայց եթէ փոքրիկ Ալլիմիս տեսաւ, որոյ անմեղ և շնորհալի կերպարանքն թէ սիրաւք և թէ ցաւ կը պատանուէր ինձի: Որչափ կը մեծանար՝ այնքան ալ թշուառս հեղբօս նեա ունեցած նմանեցաւ թիւնն կ'անշարտ: Իս կը սիրէի միշտ զինքը տեսնել, և միշտ ալ իւր տեսիլն ինձի նամար մշտապէս յանդիմանաւ թիւն մ'էր, որ սիրտս ամենատար խզմանացս խալցիկաւ լով կը վերադարձէր: Այսպէս ճառ տարի անցաւ, հորինք իրեւզ քաղաքը ծառով ընտանեացս նեա և կամ իմ զըւ զնանկութեան մէջ, և երբեքն աղտոնեաց մէջ, որով կեռաւ կայսեր անկեղծական էի:

« Կը նամիմ այժմ, չայր իմ, այս ամբողջ աշխատիք պատմութեան վերջնաբանի: Այնքան սիրտս կեղծող տանիցան մէջ կը յաւայթի՝ որ այնչափ տարիներ անցնաւ, չէն վերել՝ ուղղագործութեան ծածկուած ծառ, և թէ միայն խզմանսն խալցիկն ինձի պատուհան լինէին: Բայց ոչ. Աստուած՝ որուն երբ լաղց լինի՛ կընայ նամուր ամբարշտիկ վրայ՝ կը պատրաստէր կամայ կամայ իւր վրէժխնդրութիւնը: Այն երկու աւաղակներն՝ զոր առաւ՝ կայսրէր էի եղբայրապատեութիւնս գլուխ նանելու նամար, այս տարի չուրվայ մէջ ըսնուեցան, և դատաւ պարտաւած լինելով շատ մը մարդապատեութեանց նա՛ մար՝ յայտնէր էին իմ անուշաւ ալ, և մանրամասն տեղէն կուլինէն տուէր էին պատուոքաց այն ամէն վերաբերութեանց մասին, որք իմ և իրենց մէջ տեղի ունեցեր էին ճառն տարիներէ առաջ: Նորին վսեմախնայութեան՝ չուրվայ նախարար կարդիկալի՛ փութացեր էր Ստաբին-Նյաւանդաց վարչութեան ուղարկելու այն երկու աւաղակաց դատաքննութեան զործերը: Այստե նանցիքն այդ նորագործութեանց մէջ իմ վրայոցս եղած անդիկութիւնը այնքան անորոշ էին և այնքան ալ երկար ժամաւ նալ անցեր էր վրան, որ նստախուլութեան պիտի չ'ինքնարուէր, եթէ Ալլայի զգալի խորհրդարանք մէջ լինեալութիւն չունենայի: Նոյն իսկ վրայոցս վրաս կատարուէն ունէր. բայց երբ զործերն իւր զազունի խորհրդարանին մէջ զննուեցան, այն աստի մեղուեցաւ նստաբողոքութեան: Այսօր նաման եղած էր զիս կուսակառուցութեան քարեքանապար խորհրդակցանիւրէն մին՝ որ ըստիկամս է, իմաց տուաւ ինձ զէմ շարուած նաւաբները, և նաւ կեցողք միտեղալայի՝ որ եթէ կարելի չլինի բերելս իտաւ տովտեութիւն լսել յայնչափս՝ զիս պիտի երթորդէին նաւաբներութեան տանիանոց:

« Մտածեցի, չայր իմ, թէ ինչպիսի զարեւոյնաց կըրեցի այս զուսիկ վրայ: Շփոթած, բուրբոլին ինքիւրմէս գուրս ելած, իսկեմ խալցիկն նաւաբածեալ էր զիսոր ինչ լինելու և կամ ինչ ընելու: Այն վայրկեանի ի սարսափով վալսեց նստաւ նին մտաւնեղէն մին, և իմացան, որ իմացի զգալի արեղանորներն զէլ իմ տուաւ կու զային: Իրիկալէն կը դառնէին, և ծառան չէր կրնար զիսեալ թէ ինչ յանցանաք ամբաստանուած էի:

բայց Ալբայի դքսին հռչակուած խառութիւնն՝ ընդդէմ
այն անձանց՝ որք ամենաթիւթեւ անգամ անհաւատարմու-
թեան կասկածանայ ենթարկուէի փրկւապառ Բ. Կապիւր
դէմ, ծեր ժառանգին արդարացի սարսափանայ պատճառ
եղած էր, Հրամայեցի իրեն որ շուտով ձի մը թամբէ. և
իրեն յանձնարարելով աղջիկս, պարտիզին զոռնէ դուրս
թռայ, և ձին արշաւաստք վազցընելով՝ Կառդէ ճամբան
բռնեցի, ուր կը յուսայի բարեկամաց մեկուն քով պա-
հուելով։ Շուտով ետեւէս ինկան. և այնքան արագ՝ որ
կարելի չեղաւ ինձ Կառդէ (աննի) Ալբայի դքսին մարդիկ-
եներէն յատ առաջ. իրենց միջոց գտան նաև ճամբուս առ-
ջևը կտրելու՝ երբ քաղաքը մտնելու վրայ էի։ Այն ատեն
միւս վար ցատքեցի, և թողլով գնդն արձակ՝ գիմեցի

պաշտօնաւոր։ Մոն-Ֆլանդէնի շրջակայքը, և վերջապէս
հասց մտայ վառքը։ Միացածն ձեզի ծանօթ է, Հայր Իմ,
որովհետեւ դուք ինքն ազնուական զթով զիս ծածկեցիք
թշմաղեաց և ձեռքէն։ Այո, անարժան եմ ես պապիւի
զթովթեան. խեղճ եղբորս արեամբ շաղախուած կ'ուզէի
ես եղեռնս քաւել և ինքզինքս անձամբ կամովի արդա-
րութեան ձեռքը տալ երկից բարկութիւնը գիշերնելու
համար, որ զայրացած է այսչափ երկար ատեն անպա-
տուհաս մնալուս... Բայց աղջիկս, բայց քաղքը, սիրելի,
առաքինի զաւակս, ո՛հ, պէտք է որ ինքն ալ մասնակցի
պատմոյ և վատարմարաւութեան չոր մի՛ որ լիութի մե-
ղապարտ է... Թող ատեն վերցընէ ինձմէ Աստուած իմ
կեանքս, բայց թող խնայէ միայն իմ Աւելիեայիս... ։

(Շարադարեւի)

Գ Ե Ղ Ա Ր Ո Ւ Ե Ս Տ Ք

ԱՊԱԿԵԼԷՆ ՆԿԱՐԶՈՒԹԻՒՆ

Ապակեղոյ ծագումն. — Գոռնաշորեայ ապակեղոյ հնոքիւնն. — Ապակեղէն պա-
տուհանք և հկարչութիւնն։

Ապակի և մետաղ ձուլելու արուեստն վաղուց հետէ
ծանօթ էր։ Հրեայք կրնային
ծանօթանալ ապակեղոյ, կ'ըսէ Պ.
Բատիստիէր¹ իրենց յեգիպտոս
գերութեան և փիւնիկեցւոյ հետ ու-
նեցած յարաբերութեան առթիւ։ Յի-
րաւի, սղքա կրկին ազգեր են՝ որոնք
կանգնեցին ապակեղոյ առաջին գործա-
րանները, և ստացան հնարագիտական
մեծ համբաւ։ Պլինիոս² շատ կը գո-
վէ Սիդոնի գործաւորաց ճարտա-
րութիւնը. որոյ սոյն կարծեաց հա-
ւաստիք մ'են վերջին ժամանակներս
գտուած ապակեղէն անօթոյ բեկորքն,
որոց վերայ սիդոնացի արուեստաւո-
րաց անուանք դրոշմուած կը տես-

նուին։ Կ'երեւի որ գիտէին նոքա թէ՛
հալել և թէ՛ ձուլել զապակին, և այ-
նու հսկայական մեծութեամբ զանա-
զան առարկաներ կազմել, Ըստ վը-
կայութեանց Երոզոտոսի³ և Թէո-
փրաստի⁴ Տիւրոսի հերակլեան տա-
ճարին մէջ կար միակտուր զմրուխտէ
շինուած սիւն մի, որ արտաքոյ կարգի
պայծառութիւն մի կը ցայտէր։ Հա-
ւանօրէն այս սիւնն գունաւորեալ ա-
պակեղոյ ձեռագործ զանգուած մ'էր⁵։

3. Գիրք Բ.

4. Ծառ յաղաքս քարանց. տպ. 1784. էջ 44
և 46.

5. Գրեց սղքա այն սիւներն են՝ զորս տես-
նելու գնաց Ս. Պետրոս փիւնիկոյ ծովեղբարց
վրայ կառուցուած Արատոս կղզոյն մէջ։ Ս.
Կղզմ.՝ Հռովմ. վերածան. Ա. Ե. Կ'ըսէ. Videndi
in ea (insula), gratia mirum aliquod opus, co-
lumnas vitreas magnitudinis immensae ».

1. Պատմութիւն ապակեղոյ առ Երրայեցիս։
2. Գիրք ԼՁ. գլ. ԻԶ. Սիդոն արտեստաւոր
ապակեղոյ։